

FERDINANDY GYÖRGY
Lábjegyzetek XIX.

(Az ötödik...)

A Simpson-ügy úgy kezdődött, hogy a dél-floridai részleghez bejelentés érkezett. Az Overtownban megöltek egy gyereket. Engem küldtek ki, nekem kellett körülnézni a helyszínen.

Kimentem, becsengettem a *ruming-house*-ba. Kővér, huszonéves asszony állta el az ajtót:

– Mit akar? – kérdezte ellenségesen.

Minden a szokásos módon indult. Felmutattam az igazolványomat. Csakhogy itt, ezen a címen nem élt semmiféle kisgyerek. A nagyok már iskolába jártak, felírtam, hová, őket könnyűszerrel ellenőrizhetem.

– Mind az öten? – kérdeztem.

– Mind az öten.

A szomszédok is ötről beszéltek, az iskolába azonban nem járt, csak négy gyerek.

– Biztos? – kérdeztem, és az igazgatónő azt felelte: természetesen.

Másnap újra elővettem az asszonyt.

– Az ötödiket – mondta – az apja neveli. – Az egyik szomszéd tudta, hogy a nő barátja merre lakik.

A Little Haïtiban egy öregasszony nyitott ajtót:

– Mit akarsz? – kérdezte, a szigetlakók dallamos dialektusában.

– *Ton fils!* A fiadat keresem.

A kreol és a pidgin-english nélkül nehéz boldogulni Dél-Florida négernegyedeiben.

– Nem! – válaszolta. – Nem él már itt a fiam. És különben is, érted? – tette hozzá. – Ő nem olyan. Nem lehet neki gyereke.

– Soha?

– Soha. *Jamais*. Még egy napra sem.

Amikor harmadszorra is kikérdeztem őket, már a szomszédok sem emlékeztek rá, hogy látták volna ezt az ötödiket. Az anyjuk minden nap a trailer falához állította, és lelocsolta őket. Mind a négyet, mert tényleg, ott, a falnál is csak négyen visítotak a víz alatt.

– Hová tetted? – kérdeztem az anyát.

És ezzel kezdetét vette a hazudozás. A rémtörténetek. Egyszer azt állította, hogy elveszett. Máskor megfulladt: félrenyelt, miközben ivott.

Azt már észrevettem, hogy egy kicsit lökött ez az asszony. Az Overtownban ritkák az épeszű emberek. És mégis!

Végül is iskolába járatta a négy nagyot. Felvette utánuk a segélyeket. A trailer is tiszta volt, a közös konyhában nem futkároztak az egerek. Most azonban elvesztette a türelmét:

– Hát igen! – ordította. – Megöltem, ha tudni akarod!

Megfojtotta. Elvágta a torkát.

– Jól van, no! – engem csak az érdekelt, hogy hová tette. Hogy élve vagy halva, de hogy hol van ez az elveszett, ötödik gyerek.

Ezt azonban nem tudta ő sem. Vagy, ha tudta is, nem mondta meg. Pedig addigra már a rendőrök fenygették. Visszaadtam az irodának az ügyet.

Hát csak így. Hiába csinálom már évek óta, engem még mindig megviselnek az ilyen esetek. Túl sok vért láttam, túl sok megkéselt asszonyt, tágra nyílt szemű gyereket. Ilyenkor újra meg újra megfogadom, hogy ez volt az utolsó. Hogy nem folytatom. Aztán minden marad a régiben.

Ebben a mostaniban a rendőrök sem bíztak. Hiába ismételtette, hogy megölte, ha egyszer nem került elő a tetem. A hulladékgyűjtőbe lökte volna? Ennyi idő alatt nyoma se marad a szeméttelen. Bíróság elé is hiába vitték, ott sem tudtak vele mihez kezdeni. Elítélni? De mi van, ha a gyerek vígan él valahol? Ha mégsem ölte meg?

Hétfőn a Gyermek- és Családvédelem kiosztott nekem egy másik ügyet. Ő pedig, Simpson nevelte tovább a négy gyereket. Hogy volt egy ötödik? Még egy fénykép sem maradt utána. Lehet, hogy eladta. Ha megszorulnak, az anyák nem egyszer eladnak egy gyereket. A vevők házaspárok, gyermektelenek. De előfordul, hogy valami szervekkel kereskedő társaság veszi meg.

Így fejeződött be ez a nyomozás. Simpsont többé nem zavarja senki. Felveszi a segélyt, lelocsolja a négy visítózó gyereket. Az ötödiket nem kéri rajta számon senki sem.

(Olimpia...)

Az élet sora, hogy karibi fiam, kubai környezetében, egyre latinosabb. Ami engem illet, ahogy múlnak az évek, egyre inkább egy régimódi, budai vénember vagyok. Így élünk, egymástól évről évre távolabb. Menyem családjában pedig, elefánt a porcelánboltban, vadidegen vagyok.

Az idén például együtt nézzük az olimpiát. Azazhogy inkább csak én: a kubaiak mérföldben mérik a métereket, és nem ismerik a szabályokat sem a teniszben, sem a fociban. Azt pedig végképp nem értik, hogy Cseh Laci ezüstje után miért sírom el magam.

Ez persze az amerikai tévének sem szívügye. Körülugrálnak egy-egy bronzérmes jenkit, miközben a háttérben eloson Boglárka vagy Katinka, mint a takarítóaszszonyok.

Puerto Rico aranyérmesére azért felfigyelnek. Nincs is himnuszuk! – kiabálják. Sem zászlajuk! Hiszen amerikaiak! Nem fér a fejükbe, hogy hiába foglalták el, ennek a nyomorult gyarmatnak még ma, száz év után is zászlója és himnusza van.

Mónika, a Sziget első aranyérmese nem beszél, zokog. Kerül valahonnan egy lobo-gó is. Száll a fejek felett a magasban. Lola Rodriguez de Tio kétszázéves himnusztát most itt, a kubai család gyűrűjében – csak azért is! – elénekelem.

Mellém áll a fiam is. Egy pillanatra ismét együtt vagyunk. Megsiratjuk fogadott hazánkat, ezt az apró, trópusi szigetet.

(Szibériai farkas...)

Olvasom, hogy nyár elején, amikor vakációzni indulnak, csak Amerikában több mint háromezer háziállatot hagynak sorsukra az emberek. Vemhessé lettek, nem tudnak mihez kezdeni velük.

Itt, Floridában néhány fiatal összeszedi a sztrádkon szédelgő áldozatokat. Van egy menhelyféle az Everglades, az ősmocsár határán. Ingyen dolgoznak, adományokból tartják fenn magukat.

Tévedne, aki amolyan zoo-nak képzelné ezt a helyet. Az állatok itt csóválják a farkukat. Belenéznek a látogatók szemébe. Valaha kétségbeesetten szerették az embereket.

Van itt minden. Pumák, pásztorkutyák. Egy rács mögött három ordas. Az egyik koromfekete, a másik, a barna nem nagyobb, mint egy németjuhász. Csak a szemükön látszik, hogy farkasok.

A harmadik engem figyel. Szibériai! – mondják. Szürke, csapzott. Nem veszi le rólam a szemét. Vádolna? Félné? Meglehet – mondják –, hogy a gazdájára hasonlítok.

Pogány Gábor Benő: *Cantata Profana* (bronz, 2005)

– Bejön? – kérdezi kísérom.

Ide nem szoktak belépni a látogatók.

A szibériai pedig megindul felém. Későn szólunk rá, felágaskodik. Nálam jó fejjel magasabb. Nehéz. Érzem a súlyát a vállamon.

Állunk. A nagy állat lehajol, megbök a fejével. Keményen, de mégis barátságosan.

Sokáig néz utánam. Nem érti. Nyüszít. Valami a gyomromba markol. Megyek tovább az Everglades határán. Ez itt Florida. Szibéria valahol keleten van, a tenger íve alatt.

– Minden rendben? – kérdezi, aki beengedett. – Sajnálom!

Leporol. Legyintek. Vége van a nyárnak, a fogorvos lereszeli összetört metszőfogamat.

– Mi történt? – kérdezi. Elmesélem a farkasomat.

– Nem félt?

– Bemenni?!

Odakint félelmetesebb.

(Mosoly Szolnokon...)

Több mint tíz éve már, hogy eljöttem az apró, trópusi tanodából, ahol meghúztam magam száműzetésem negyven éve alatt. Néha eszembe jut, hogy ez a negyven év volt az életem, és hogy az, aki hazajött, talán nem is én vagyok.

Odaát, a szigetvilágban barátaim voltak, munkatársaim. Itt pedig, hiába fizettem elő, meg sem szólalt a telefon az asztalomon.

Azazhogy mégsem egészen. Mert a napokban megszólalt:

– Jorge? – szólított meg a régi latin nevemen egy éles női hang.

És hogy elvinném-e őt valahová Szolnok közélébe. Meglátogatnánk – merthogy ott él – Julio-t, trópusi tanártársamat.

– Nincsen autóm! – mentegetőztem. – Már régen nem vezetek.

– Akkor tárgytalan! – zárta le a beszélgetést az éles női hang.

Nekem azonban bolhát tett a fülembe. Utánanézetem, és hát valóban: tanártársam, Julio odalent leledzett a Tisza partján, Szolnokon.

*

Odaát tanévnitáskor az Intézet minden évben fogadást adott. Itt, a rektor kertjében ismertem meg őt:

– Sánta Pintér! – mutatkozott be az apró emberke titokzatosan. – Argentín! – tette hozzá. A bemutatkozáshoz ez is hozzátartozott.

Magyarul válaszoltam. Mi más lehet, akinek ilyen keskeny szeme, és ilyen árulkodó neve van!

Emberem azonban nem vette a lapot:

– Halkabban! – könyörgött. – Ezek itt gyűlölik az idegeneket!

– Miért? – súgtam kajánul a fülébe. – Egy argentin talán nem idegen?

Nagyon fel lehettem háborodva. Első nap magyarul tartottam az előadásaimat. A diákok tudták, miért. Megmondtam nekik. A sánta argentin pedig sértődötten hallgatott.

Később persze helyreállt köztünk a jó viszony. Az intézetben megszerették a kis magyart. A kordillérákban állítólag Pintér névre kereszteltek egy leánygyermeket. (Sánta szentet jelent a trópuson.) Az argentin asszony pedig, az, akinek felismertem a hangját, nagy vacsorákat adott.

Julio fontos ember lett az évek folyamán. Nemsokára már ő szerkesztette az egyetemi folyóiratot. Mert akármilyen kicsiny is volt, azokban az idők-

ben minden fakultás kiadott egy folyóiratot. Három gyerek nőtt fel a családban, két fiú, egy lány. Mind a három az army – a hadsereg – egyenruhájában gyakorlatozott.

Julio pedig írt. Gőzerővel. Nemsokára már mindenki az ő könyveiből tanított. Emlékszem, a hatvanadik születésnapjára egy kisollót ajándékoztam neki. Gonosz kísérszöveggel: hogy legyen mivel írnia (értsd: összelopkodnia) a könyveit.

*

Hamar elszállt ez a negyven év. Nyugdíjba mentünk, időközben a vasfüggöny is összeomlott. Hazatelepültem, véget ért a száműzetés. A Sánta család Argentínába, az asszony szülőföldjére költözött. A régi, trópusi élettemmel megszaktadt minden kapcsolatot.

Egészen addig, amíg csak – mint mondtam volt – meg nem szólalt az ominózus telefon.

Egyedül szálltam vonatra, az argentin asszony többé nem jelentkezett. Szolnokon egy barátom vitt ki a rejtjeles címre, ahol tanártársam, Julio lakott.

Sokáig kocsikáztunk, amikor egy éles kanyarban sorompó állta el előttünk az utat. És igen, két bukósisakos amerikai katona. US-ARMY, a Nagykunság kellős-közepén, valahol ott, ahol a Zagyva a Tiszába szalad.

Azon már nem is csodálkoztam, hogy Andy, az egyik Sánta-fiú jött ki elénk. A szemüveges fiúcska, akiből odaát a szemem láttára vált hivatásos katona.

– Apa a gyengélkedőn van! – mondta, miközben keresztülvezetett az udvaron.

– Te tudsz magyarul?

– Most tanulok – felelte. – Apám minden mást elfelejtett. Ez az egyetlen közös nyelvünk maradt.

Az ágy mélyén apró, kopasz emberke. Felismert ő is, fogatlan szája a füléig szaladt. Megöleltük egymást, lefényképezett minket a szolnoki barát, aki elhozott.

– Beszéljen hozzá! – mondta Andy. – Érti.

Valóban, Julio keskeny, mongolos szeme elpárasodott. Mindenfélét összebeszéltem, mi mást tehet ilyen helyzetben az ember.

– És te? – kérdeztem a fiút kint, a kapuban.

– Én? – megvonta a vállát. – *Traduzco*. Kiképezzük a magyarokat.

– Nem tudtam – mondta a szolnoki barát –, hogy a ruszkek után most az amerikaiak.

Így fejeződött be ez a látogatás. Múlnak az évek. Nem tudom, él-e még a barátom. Don Julio! Némán

fekszem én is az ágyban. Mosolygok én is, ha arra a régi, apró tanodára gondolok.

(Utazás Grafomániába...)

(*Körkép*, 2016. *Harminchét mai magyar író kisprózája*, Magvető, Budapest, 2016)

Április végén, a Könyvfesztivál után elolvastam a Magyar Napló 2016-os antológiáját, *Az év novelláit*. Úgy gondoltam, hogy júniusban, az Ünnepi Könyvhéten a Magvető hagyományos kispróza kötetével folytatam ezt az évről évre végigslattyogott zárandokutat. Erről számolok be az itt következőkben.

Réz Pál mondta nemrég, hogy a magyar irodalom rossz passzban van. Hát, ezen a sommás ítéleten a *Körkép* harminchét írása nem sokat változtatott. Nem tartom tévedhetetlen ítésemnek magam. Inkább egy olyan messziről jött skriblernek, akinek külön bejáratú elképzelései vannak arról, hogy mivel gazdagíthatná a világot a magyar irodalom. Ezért aztán az alábbiakban csak arról beszélek, amit szívesen lefordítanék. Arról, ami közölne kisdud provinciánkról minden ember számára valami fontosat.

*

A Magyar Napló novelláival – mondom – már elvégeztem ezt a műveletet, és a Magvető *Körképével* sem leszek hosszadalmasabb. Könnyű dolgom van, a harminchét írás egyharmada enyhén szólva gyenge eresztés. Van itt aztán tucatnyi rutinos prózaíró, aki – és ebben nyilván közrejátszik régióink mai átmeneti állapota – nem tud új világunkról semmi lényegeset mondani. A botcsinálta fordító tehát a maroknyi fennmaradó rövidprózából válogat.

Darvasi László *Szeretik egymást* című kegyetlen karcolatában például valószínűleg megérezne valami lényegeset a szerencsésebb égövek alatt született olvasó.

Az embertelenségről szól Grendel Lajos novellája is. A hontalanságról. „Van-e hazája olyasvalakinek, akinek nem sikerült örökre eltépnie a gyökereit?”

A kiszakadás kínjáról beszél Háy János megrázó írása. A *Másképp* a vendégmunkás-lét irodalmában is egyedülálló, kemény és pontos látlet.

Kőrösi Zoltán írása, *A hegyek útján* is több mint turizmus. Töprengés az élet értelméről, helyzetjelentés. „Ha valami egyszer van, akkor nem vesztet el, ugye? Akkor nem lehet semmivé...”

Végül pedig itt van Kötter Tamás, aki olyasmit tud, amit mai irodalmunkban kevesen. Izgalmas történeteket írni, olyan sztorikat, amelyekben – szinte

mellékesen – egész rothadó világunk: a barátság, a szerelem halála cakkumpakk benne van.

*

Íme, az én ötösfogatom. Azt talán fölösleges is részleteznem, hogy milyen keserves volt a *Körkép* nem egy írásán átrágnom magam. Hogy menet közben nem tudtam megállni: húztam, javítottam – mint Párizsban mondtuk: gondoztam – sok kócos iratot.

A múlt meghamisításával, a nagyvilág félreismerésével amúgy sem volt mit kezdenem. Mondanivalót sem találhattam ki azoknak, akik nem tudják, hogy a ceruzával és a papírral mihez kezdjenek.

De ne mérgeleljünk. Végül is, fél tucat lefordításra érdemes írás – nem kis dolog. Az, hogy a maiak merre kutakodnak? Az ő dolguk. Az én házi feladatom talán csak annyi, hogy évről évre megírom: mi újat hozhatna az Újvilág olvasóinak a mai magyar prózairodalom.

(Nem mese ez, gyermek...)

(Reisinger Attila: *A Lajta menti forradalom*, Magyar Napló, Budapest, 2016)

1956. október 26-ról, a mosonmagyaróvári vérengzésről szóló könyvet olvasok. Ezen a napon a „zöldávósoknak” nevezett határőrök belelöttek a békésen tüntető tömegbe.

A másfélszáz oldalas könyvecske tartalma – ez áll a borítón – két kisregény. „Nincs vesztegetni való idő!” – figyelmeztet az író. „Ha azt akarom, hogy mindaz, ami történt, fennmaradjon az utókor emlékezetében, munkához kell látni. Össze kell gyűjteni, amit őriz még az emlékezet.”

A felszólítással ma, hatvan évvel az események után nehéz lenne nem egyetérteni. Az évforduló alkalmából előreláthatólag sok száz 1956-ról szóló írás készül. A tárgyilagos szemtanúk beszámolóit pedig mind fontos kordokumentumok.

Lesznek azonban – ez elkerülhetetlen – más megnyilatkozások is. Egyrészt, ’56-nak a napi politika elvárásaihoz való igazítása, másrészt egy romantikus hozzáállás, amely legendává silányítaná a nem mindig felemelő történelmi tényeket. Végző soron a mítoszgyártás is a forradalom lejárataához szállítja az anyagot.

*

Szerzőnk, Reisinger Attila kilencéves kisfiú a forradalom napjaiban. Szem- és fültanúja volt mindannak, amit leír.

A kötet borítóján feltüntetett két kisregényt azonban hiába keresi az olvasó. A könyv első fele ugyanis nem regény: három fejezete dokumentum. Szociográfia. Az elsőben, *A fiú*ban egy gyerek, a másodikban egy asszony mondja el az ominózus sortűz történetét. Ezeket követi *A professzor*, egy idős tanárember emlékirata.

Mégis ez a hetven oldal a könyv erőssége. Mindhárom elbeszélő pontosan, tárgyilagosan sorolja emlékeit. Mindazt, amit „saját szemével, saját fülével...” Az ilyen emlékezőket kellene – amíg nem késő – felkutatni és összegyűjteni.

Hibák persze akadnak itt is. Hatvan év után nem őriz meg mindent az emlékezet. Az első (az október 23-a utáni) szovjet beavatkozás kiskatonái például Magyarországon állomásoztak. Nem Szuezt keresték a Duna-parton. Nem krokodilusokat. Ilyesmi (ha ugyan igaz!) csak a november 4-e utáni második invázió tájékozatlan harckocsizóival történhetett.

Az sem valószínű, hogy a felvonulók szüntelenül a nehezen énekelhető *Szózatot* fújták volna. De hát ezek csak apró részletek.

*

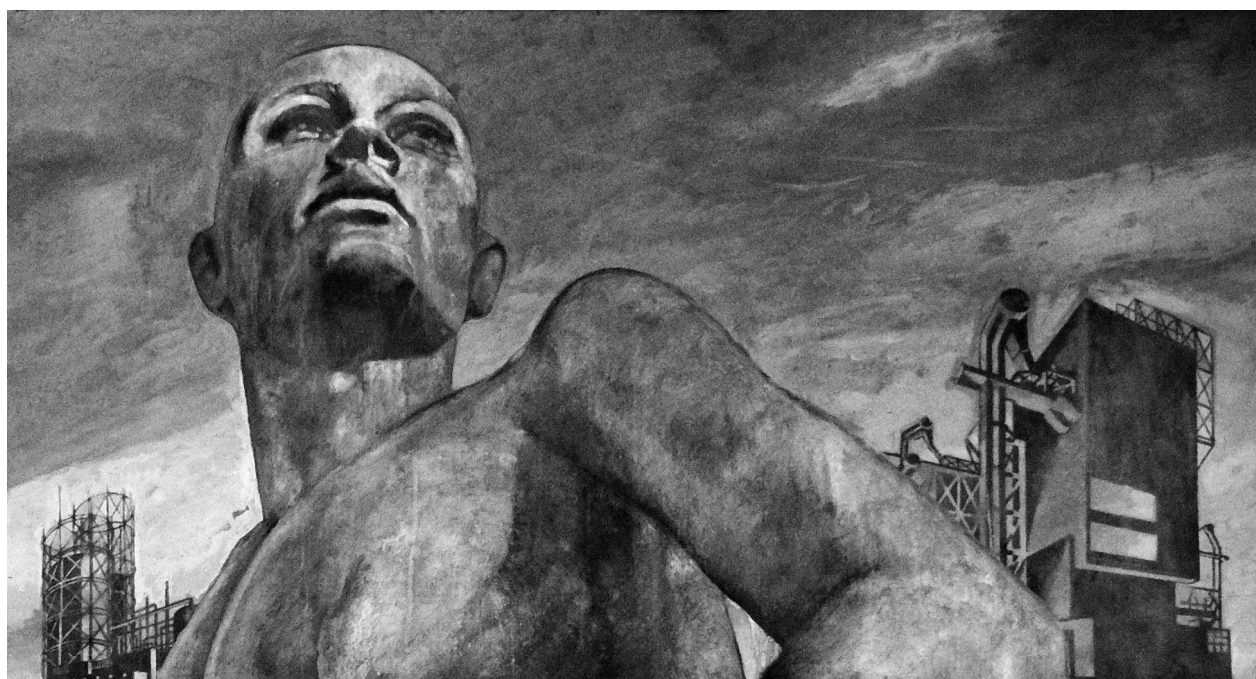
A könyv második fele azonban már valóban regény. Az iménti három szociográfiából született szépirodalom. De vajon nem volt-e kár ezt a kétféle megközelítést egybeolvasztani? A kisregény ugyanis keveset ad hozzá a szociográfiákhoz. És ez a kevés sem mindig hiteles.

Csak egy példa: a regényke előre kidolgozott provokációnak állítja be a mosonmagyaróvári véres péntek eseményeit. Nehéz elképzelünk, hogy Záhonynál már bevetésre kész szovjet hadosztályok álltak napokkal az 1956-os budapesti események előtt!

Mindent összefoglalva, Reisinger Attila könyve tanulságos olvasmány. 1956 pesti túlélői megérthetik belőle, hogy milyen fontos a vidéki szemtanúk emlékeit is összegyűjteni. És hogy mindebből irodalmat fabrikálni milyen nehéz, milyen felelősségteljes feladat.

A történészek teendője is óriási. Mert 1956 irodalmából ki kell majd szűrni a hamis hangokat. A legendagyártást csakúgy, mint a rosszindulatú ferdítéseket.

Köszönet illeti a szerzőt, hogy mindezek elmondására késztetett.

Soosur Georgius: *New Golden Era* (olaj, falemez, 82,8 × 156,2 cm)